

**ΙΔΙΩΤΙΚΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΗΡΙΑ ΠΟΛΥΤΡΟΠΗ ΑΡΜΟΝΙΑ &
ΠΟΛΥΤΡΟΠΗ**

ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ

Γ΄ ΤΑΞΗΣ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ: 6-6-2023

ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ: ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

ΣΥΝΟΛΟ ΣΕΛΙΔΩΝ: ΕΞΙ (6)

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

A1.α.

1. Λ
2. Λ
3. Σ

A1.β.

- α.1.
- β.3.

B1.

Στο πρώτο απόσπασμα ο Αριστοτέλης επιχειρεί να δώσει τον ορισμό της έννοιας «πόλις». Η «πόλις», λοιπόν, είναι μια μορφή ανώτερης κοινωνικής συνύπαρξης («ή πασῶν κυριωτάτη»), που εμπεριέχει όλες τις άλλες («πάσας περιέχουσα τὰς ἄλλας»), και αποβλέπει στο ανώτερο από όλα τα αγαθά («τοῦ κυριωτάτου πάντων»). Είναι δε «ἡ κοινωνία ἢ πολιτική». Στον ορισμό αυτό μπορούμε να διακρίνουμε το προσεχές γένος (genus proximum) της έννοιας «πόλις» και την ειδοποιό διαφορά της (specifica differentia). Συγκεκριμένα, το προσεχές της γένος, δηλαδή η ευρύτερη κατηγορία στην οποία εντάσσεται η έννοια, είναι ο όρος «κοινωνία» («κοινωνίαν τινὰ οὔσαν»), ενώ η ειδοποιός διαφορά της, δηλαδή το ιδιαίτερο εκείνο γνώρισμα που διαφοροποιεί την έννοια του γένους από τις όμοιές της έννοιες, ώστε να προκύψει η οριστέα, είναι το αγαθό στο οποίο αποβλέπει. Ειδικότερα, το αγαθό στο οποίο αποβλέπει, που είναι η ευδαιμονία των πολιτών, είναι το ανώτερο από όλα τα αγαθά των άλλων κοινωνιών και μ' αυτό η «πόλις» επιδιώκει το καλό του συνόλου των

πολιτών. Αντίθετα, οι άλλες μορφές κοινωνίας επιδιώκουν το επιμέρους αγαθό για το συμφέρον των μελών τους. Το αγαθόν για τον Αριστοτέλη δεν είναι ένα και μοναδικό· είναι κατά περίπτωση διαφορετικό. Άλλες ανάγκες έχει ένας υγιής άνθρωπος και άλλες ένας ασθενής· μια τροφή μπορεί να είναι καλή για ένα ζώο και βλαβερή για ένα άλλο. Επίσης, η έννοια του αγαθοῦ είναι πολυσήμαντη· αγαθό μπορεί είναι κάτι σύμφωνο με την αρετή, αλλά και κάτι ωφέλιμο ή ευχάριστο. Το αγαθόν, ακόμη, μπορεί να είναι όντως αγαθό ή απλώς να εκλαμβάνεται ως τέτοιο. Οπωσδήποτε, το αριστοτελικό αγαθόν δεν είναι μια καθολική και χωριστή από τον κόσμο ουσία, όπως φαίνεται να πίστευε ο Πλάτων.

Το αγαθόν, σε όλες τις εκδοχές του, αποτελεί για τον άνθρωπο και την κοινωνία άμεσο ή απώτερο στόχο. Το τονίζει ο φιλόσοφος στις πρώτες του φράσεις στα Ἠθικά Νικομάχεια 1094a1-3: Πᾶσα τέχνη καὶ πᾶσα μέθοδος, ὁμοίως δὲ πράξις τε καὶ προαίρεσις, ἀγαθοῦ τινὸς ἐφίεσθαι δοκεῖ· διὸ καλῶς ἀπεφήναντο τάγαθόν, οὗ πάντ' ἐφίεται [:Κάθε τεχνική δεξιότητα και κάθε γνωστική δραστηριότητα, παρόμοια και κάθε πράξη και κάθε διαδικασία επιλογής και προτίμησης έχει για στόχο της –κατά την παραδοχή όλων– κάποιο αγαθό. Σωστά, επομένως, είπαν για το αγαθό πως είναι αυτό που αποτελεί τον στόχο όλων των πραγμάτων].

Ο Αριστοτέλης επισφραγίζει τον ορισμό της έννοιας «πόλις» με τον χαρακτηρισμό πολιτική κοινωνία, δηλαδή την οργανωμένη πολιτειακά κοινωνία η οποία έχει αυτάρκεια, αυτονομία, ελευθερία, θεσμούς και πολίτευμα. Αφορά, λοιπόν, η πόλη τη γνωστή για τον αρχαίο ελληνικό κόσμο πόλη-κράτος, όπως επικράτησε να αποδίδεται σήμερα ο όρος.

Ο Αριστοτέλης διερευνώντας το πώς δημιουργήθηκε η πόλη, επισημαίνει ότι η πόλη είναι μια μορφή κοινωνικής συμβίωσης που προήλθε αθροιστικά από τη συνένωση περισσότερων χωριών (κωμῶν). Η κώμη προέρχεται από τη συνένωση πολλών οικογενειών και αποτελεί μια πιο σύνθετη μορφή κοινωνικής οργάνωσης σε σχέση με τον οἶκο με στόχο να ικανοποιήσει όχι τις απλές βιοτικές ανάγκες αλλά και ανάγκες πνευματικότερες, όπως η ανάγκη για λατρεία του θείου ή η απόδοση δικαιοσύνης.

Η οἰκία και η κώμη αποτελούν ατελείς μορφές ανθρώπινης κοινωνίας, γιατί δεν μπορούν να εξασφαλίσουν στα μέλη τους την πληρότητα των σχέσεων και την ολοκλήρωση της κοινωνικής φύσης του ανθρώπου. Η οἰκία περιλαμβάνει, κατά τον Αριστοτέλη, μόνο τη συζυγική σχέση άνδρα-γυναίκας, τη σχέση πατέρα-τέκνων και

τη σχέση δεσπότη-δούλου. Η κώμη διευρύνει αυτόν τον κύκλο, ικανοποιώντας κάποιες περαιτέρω ανάγκες - πρωταρχικά οικονομικές. Έτσι, οίκια και κώμη διασφαλίζουν τη ζωή (ζήν), δεν μπορούν όμως να παράσχουν την καλή ζωή (εὖ ζήν), την αυτάρκεια δηλαδή και την ευτυχία. Αυτό, όπως είδαμε, είναι έργο της πόλεως.

Η αυτάρκεια αποτελεί θεμελιώδες γνώρισμα της πόλεως και πρωταρχική επιδίωξή της. Με αυτήν δηλώνεται η επάρκεια των αγαθών που είναι απαραίτητα για την απόκτηση και διατήρηση της συλλογικής ευτυχίας (εὐδαιμονίας). Πρόκειται για αγαθά εξωτερικά (υλικά), σωματικά και ψυχικά. Η αυτάρκεια μιας πόλης εξαρτάται: α) από τη γεωγραφική της θέση, ώστε να εξασφαλίζονται υλικά αγαθά, β) από το έμπυχο, ανθρώπινο δυναμικό που διασφαλίζει την άμυνα της πόλης- κράτους και γ) από το σύστημα χρηστής διοίκησης και απονομής δικαιοσύνης, που εγγυάται την εσωτερική συνοχή της πόλης. Στα Ηθικά Νικομάχεια ο Αριστοτέλης δήλωσε πως χρησιμοποιούμε τη λέξη αυτάρκεια όταν θέλουμε να δηλώσουμε πως κάτι είναι και μοναχό του τέλειο αγαθό, ότι και μόνο του κάνει τη ζωή άξια να τη ζήσει κανείς, έχοντας το αίσθημα ότι δεν έχει ανάγκη από τίποτε άλλο. Μάλιστα, η αυτάρκεια αποτελεί και την ειδοποιό διαφορά της πόλης από την οίκια και την κώμη, καθώς το γένος τους είναι κοινό και προέρχεται από τη φύση.

Συμπερασματικά, η πόλη είναι η τελειότερη μορφή κοινωνικής συμβίωσης. Περιλαμβάνει ατελέστερα κοινωνικά μορφώματα, όπως η οικογένεια, η φυλετική συγγένεια και σχέση, το χωριό, μια συντεχνία κ.ά. Η πόλις δεν είναι απλώς μια ανταλλακτική κοινωνία που διασφαλίζει την επιβίωση των μελών της, αλλά εκείνη η οργανωμένη και αρθρωμένη κοινωνία που διασφαλίζει τις προϋποθέσεις για την πλήρη ανάπτυξη όλων των δυνατοτήτων του ανθρώπου. Ύψιστος σκοπός της ύπαρξής της είναι το κοινό αγαθό, η συλλογική και ατομική ευτυχία των μελών της.

Ο λόγος σύστασης της πόλης είναι το «ζήν», αλλά ο λόγος ύπαρξης είναι το «εὖ ζήν». Απαραίτητες προϋποθέσεις καλής κοινωνικής ζωής ο Αριστοτέλης απαριθμεί τις εξής: α) επάρκεια τροφής, β) ποικιλία τεχνών και τεχνιτών, γ) επαρκής οπλισμός, δ) οικονομική ευπορία, ε) θρησκευτικοί θεσμοί, στ) θεσμοί δικαιοσύνης.

Επίσης, σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, τόσο η κοινωνικότητα του ανθρώπου όσο και η σύσταση της πόλεως ανάγονται στη φύση, είναι φυσικά φαινόμενα. Δεν αποκλείεται η συγκεκριμένη διδασκαλία του φιλοσόφου να αποτελεί απάντηση σε

ορισμένους σοφιστές που υποστήριζαν ότι οι πολιτικοί θεσμοί και οι νόμοι αποτελούν προϊόντα ανθρώπινα, κοινωνικές συμβάσεις που έρχονται σε σύγκρουση με τις φυσικές διεργασίες.

B2.

Ο Αριστοτέλης στο δεύτερο απόσπασμα υπερασπίζεται ως αποτελεσματικότερη την άσκηση της εξουσίας από τους πολλούς. Θεωρεί ότι η λαϊκή κυριαρχία μπορεί να εξασφαλίσει καλύτερα τους στόχους της συλλογικής ευτυχίας συγκριτικά με τις περιπτώσεις που την εξουσία έχει ένας μονάρχης ή βασιλιάς ή οι ολίγοι ευγενείς ή πλούσιοι. Ο Αριστοτέλης, προκειμένου να αποδείξει τη μεγάλη αξία της συνεισφοράς του πλήθους έναντι της συνεισφοράς των ολίγων και αρίστων, χρησιμοποιεί ως τεκμήρια μία παρομοίωση-αναλογία, η οποία εισάγεται με το «ὥσπερ». Η παρομοίωση αντλείται από τον χώρο της μυθολογίας, όπου συναντάμε τα τερατόμορφα πλάσματα με τα πολλά χέρια και πόδια («ὥσπερ ἕνα ἄνθρωπον τὸ πλῆθος, πολύποδα καὶ πολύχειρα καὶ πολλὰς ἔχοντ' αἰσθήσεις»). Κατ' αναλογία λοιπόν με αυτά τα πλάσματα, και το πλήθος μοιάζει με έναν άνθρωπο με πολλά χέρια και πόδια, με πολλαπλάσια επομένως δύναμη και με συσσωρευμένη αρετή και εξυπνάδα. Αν όλοι οι πολίτες ενώσουν τις δυνάμεις και τις ικανότητές τους, τότε θα ενεργούν σαν ένας άνθρωπος που έχει πολλά πόδια, πολλά χέρια και αισθητήρια όργανα, εξαιρετική αρετή και εξυπνάδα, δηλαδή πολλές σωματικές, ηθικές και πνευματικές ικανότητες συγκεντρωμένες.

Ανάλογα, στον Ανώνυμο του Ιαμβλίκου περιγράφεται ένας φανταστικός άνθρωπος άτρωτος, απρόσβλητος από αρρώστιες και από άλλα πάθη, χαλύβδινος, με υπερφυσικές τόσο σωματικές και ψυχικές δυνάμεις, που θα τον καθιστούσαν ικανό να παραβαίνει τον νόμο και να κάνει ό,τι θέλει χωρίς κάποια συνέπεια. Ακόμα κι ένας τέτοιος άνθρωπος όμως θα μπορούσε να επιβιώσει μόνο αν χρησιμοποιούσε τη δύναμή του για να υπηρετήσει τον νόμο και τη δικαιοσύνη. Σε διαφορετική περίπτωση, όλοι οι άλλοι θα συσπειρώνονταν εναντίον του και καθώς θα υπερτερούσαν αριθμητικά και σε δύναμη και επιδεξιότητα, δεν θα του επέτρεπαν να επικρατήσει.

B3.

οπτική: ὀρῶμεν

σύσταση: συνεστηκυϊαν

λάθος: αλήθειαν

δοχείο: ἐνδέχεται

ποδήλατο: πολύποδα

B4.

1.β. 2.β 3.α 4.α 5.β

Γ1.

Σωκράτη, όλα όσα υπάρχουν στη φύση φοβάμαι ότι έχουν τον ίδιο τρόπο γέννησης και ανάπτυξης, και όσα φυτρώνουν από τη γη και τα υπόλοιπα ζώα και ο άνθρωπος. Γιατί και στα φυτά το πιο εύκολο για εμάς, όσοι καλλιεργούμε τη γη, είναι αυτό, το να προετοιμάζουμε δηλαδή τα πάντα πριν να φυτεύσουμε και την ίδια τη διαδικασία του φυτεύματος· όταν όμως ό,τι φυτευθεί επιβιώσει, μετά από αυτό η φροντίδα του βλασταριού είναι και χρονοβόρα και επίπονη και δύσκολη. Το ίδιο φαίνεται να συμβαίνει και σχετικά με τους ανθρώπους· από τη δική μου εμπειρία βγάζω συμπέρασμα και για τις άλλες περιπτώσεις. Και για εμένα δηλαδή υπήρξε το πιο εύκολο από όλα η γέννηση αυτού του παιδιού, είτε πρέπει να την ονομάσω φύτευμα είτε τεκνοποιία, η ανατροφή του όμως έχει υπάρξει και δύσκολη και συνεχώς προκαλεί ανησυχία σ' εμένα που φοβάμαι γι' αυτόν.

Γ2.

Ο Θεάγης αξιώνει από τον πατέρα του τον Δημόδοκο να τον φροντίσει (ἐπιμεληθῆναι με ἑαυτοῦ) και να πληρώσει χρήματα σε κάποιον από τους σοφιστές (χρήματα τελέσαι τινί τῶν σοφιστῶν) ώστε να μαθητεύσει κοντά του και να γίνει σοφός (ὅστις αὐτόν σοφόν ποιήσει). Ο λόγος είναι ότι είχε επηρεαστεί από κάποιους συνομηλικούς του και συνδημότες του, οι οποίοι τον ξεσήκωναν (διαταράττουσι αὐτόν) λέγοντας του κάποια πράγματα που είχαν ακούσει ή είχαν μάθει (λόγους τινάς ἀπομνημονεύοντες) από κάποιον σοφιστή στην πόλη της Αθήνας. Γι' αυτόν τον λόγο τους θαύμαζε και τους ζήλευε (ἐζήλωκεν) και ενοχλούσε τον πατέρα του (πάλαι μοι πράγματα παρέχει), ζητώντας του να πληρώσει χρήματα για να γίνει σαν αυτούς.

Γ3.

σχές

ράδιον - ῥῶον

τοῦ ἀγεννοῦς

ἐπιθυμεῖν

τά ἄσθη

καταβησόμενοι

παλαιότερον

τῶν ἐπιμεληθέντων

οἴτινες

Γ4.α.

τόν αὐτόν: ομοιόπτωτος επιθετικός προσδιορισμός στο τρόπον

τοῦτο: υποκείμενο στο ρήμα γίνεται

ὀνομάζειν: τελικό απαρέμφατο, υποκείμενο στο απρόσωπο ρήμα δεῖ

πάντων: ετερόπτωτος ονοματικός προσδιορισμός, γενική διαιρετική στον υπερθετικό βαθμό ῥάσθη

εἰς το ἄστυ: εμπρόθετος επιρρηματικός προσδιορισμός που δηλώνει κίνηση σε τόπο στη μετοχή καταβαίνοντες

μοι: ἔμμεσο αντικείμενο στο ρήμα παρέχει

σοφόν: κατηγορούμενο στο αντικείμενο του ρ. ποιήσει, αὐτόν

Γ4.β.

Δημόδοκος ἔλεγεν ὅτι ἡ δέ τότε παροῦσα ἐπιθυμία τούτῳ πάνυ αὐτόν φοβοῖ/φοβοίη.